Zicht op de rijkscollectie

Onderzoek naar het beheer van de rijkscollectie

Inhoudsopgave

Inleiding

Dit rapport geeft een beeld van de kwaliteit van het beheer van de rijkscollectie door museale en niet-museale beheerders. Het rapport is het resultaat van een inspectieprogramma dat de Erfgoedinspectie in de periode 2011-2015 heeft uitgevoerd naar het beheer van de rijkscollectie. Alle museale en niet-museale beheerders zijn hiervoor geïnspecteerd. Het rapport geeft inzicht in de kwaliteit van het beheer op de onderdelen zichtbaarheid, registratie, behoud, veiligheidszorg en administratieve organisatie van de rijkscollectie. De Regeling materieelbeheer museale voorwerpen 2013 en de beheersovereenkomsten tussen de staat en de verzelfstandigde musea geven hiervoor de kaders. De inspectierapporten over de individuele museale beheerders en over de niet-museale beheerders zijn te raadplegen op de website van de Erfgoedinspectie.

De rijkscollectie in beheer

De rijkscollectie bestaat uit ruim 50 miljoen museale cultuurvoorwerpen in eigendom van de staat of door derden aan de zorg van de staat toevertrouwd[1] . De rijkscollectie kent een grote verscheidenheid aan museale voorwerpen variërend van schilderijen met een grote cultuurhistorische waarde tot gebruiksgoed uit vervlogen tijden. De collectie is door de eeuwen heen gevormd en vormt een belangrijk element in het Nederlands cultureel erfgoed.

De rijkscollectie is in beheer bij verschillende beheerders. In hoofdzaak is onderscheid te maken tussen museale en niet-museale beheerders.
De categorie museale beheerders bestaat voornamelijk uit de vanaf 1994 verzelfstandigde rijksmusea, zoals het Mauritshuis en het Van Gogh Museum. Enkele musea die rijkscollectie beheren maken deel uit van de rijksoverheid. Deze categorie is kleiner geworden nu in 2014 vrijwel alle musea van het Ministerie van Defensie zijn verzelfstandigd. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) van het Ministerie van OCW is ook aan te merken als een museale beheerder. De RCE beheert namens de staat een kunstcollectie van ca. 120.000 museale cultuurgoederen, die voor een belangrijk deel in bruikleen is gegeven. Het aantal beheerde museale cultuurgoederen loopt per museale beheerder sterk uiteen. Dit varieert van een collectie van enkele honderden voorwerpen bij Museum De Gevangenpoort tot een collectie van 37 miljoen voorwerpen bij Naturalis.
De categorie niet-museale beheerders zijn ministeries en hun buitendiensten, waaronder de ambassades van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Ook de colleges van staat zijn niet museale beheerders, zoals het Kabinet van de Koning en de Tweede Kamer der Staten-Generaal. De niet-museale collectiebeheerders beheren ca. 3.000 museale cultuurgoederen, die de RCE in tijdelijk beheer heeft gegeven.

Beheerders	aantal[2]
Museaal	**29**
Verzelfstandigde musea en instellingen Ministerie van OCW	23
Verzelfstandigde musea Ministerie van Defensie	3
Musea onderdeel van de rijksoverheid	2
RCE	1
Niet-museaal	**133**
Ministeries	11
Buitendiensten	37
Ambassades en andere buitenlandse posten	77
Colleges van staat	8

Leeswijzer

Hoofdstuk 1, Algemeen beeld, en de hoofdstukken 2-7 hebben betrekking op de museale beheerders. Hoofdstuk 8 gaat in op het beheer door de niet-museale beheerders. De hoofdstukken zijn voorzien van een korte inleidende passage. Hierin zijn de vereisten weergegeven waaraan beheerders moeten voldoen. Bij de bevindingen in het rapport zijn musea als voorbeeld genoemd. Bijlage 3 bevat een schematisch overzicht van de prestaties van de museale beheerders.

1

Algemeen beeld

Een zorgvuldig en duurzaam beheer van de rijkscollectie is een waarborg dat de rijkscollectie behouden blijft voor de toekomstige generaties. Niet alleen het fysieke en het administratieve beheer spelen hierbij een rol, maar ook beleid, organisatie en middelen. Naast het behoud is het ook van belang dat de rijkscollectie toegankelijk is voor het publiek.

1.1 Bevindingen

Toereikend beleid, personele capaciteit onder druk

De meeste musea beschikken over een actueel en kaderstellend beleid voor het collectiebeheer. In beleidsplannen zijn de huidige situatie en na te streven doelen vastgesteld voor de ontwikkeling en het administratieve en fysieke beheer van de collectie. Dit geldt niet voor enkele musea waar ingrijpende veranderingen in de organisatie hebben plaatsgevonden als gevolg waarvan nog nieuw beleid moet worden ontwikkeld.

Uit de inspecties komt ook naar voren dat musea voldoende personele capaciteit beschikbaar stellen voor het collectiebeheer. Hierbij passen echter twee kanttekeningen, die op termijn tot mogelijke risico’s kunnen leiden.
Ten eerste bezuinigen musea op personeelskosten door vermindering van de overheidssubsidie. In een aantal gevallen raakt dit ook de vaste formatie voor het collectiebeheer. De betreffende musea nemen echter voldoende maatregelen om de continuïteit van het collectiebeheer te waarborgen. Dit doen zij door bijvoorbeeld het uitbesteden van beheertaken, de inzet van vrijwilligers en een flexibeler inzet van de vaste staf.

Daarbij signaleert een aantal musea dat de beschikbare vaste personele formatie een ondergrens heeft bereikt waarbij nog sprake is van een verantwoord collectiebeheer. Ten tweede is de druk op de capaciteit voor het collectiebeheer toegenomen door een grotere tentoonstellingsdynamiek bij veel musea. Dit leidt tot meer collectiebewegingen, bruiklenen en administratieve handelingen.

Registraties optimaliseren

De meeste musea hebben hun collectie volledig geregistreerd. Bij enkele musea is vastgesteld dat er nog een registratieachterstand is. De betreffende musea pakken de achterstanden planmatig aan.
Ook zijn bij enkele musea de collectieregistraties nog niet volledig geautomatiseerd. Dit vormt een belemmering voor het efficiënt beheren van de collectieregistratie en voor de ontsluiting van de collectie op het internet.
Verder blijkt op onderdelen de kwaliteit van de collectieregistraties voor verbetering vatbaar. Zo is de eigendomssituatie van museale voorwerpen niet altijd vastgelegd in de collectieregistratie, wat kan leiden tot juridische complicaties. Ook de fysieke conditie van de voorwerpen is vaak niet consequent geregistreerd, waardoor de actuele staat van de collectie en eventuele wijzigingen daarin niet uit de registratie herleidbaar is. Daarentegen is ook vastgesteld dat de vindbaarheid van voorwerpen is verbeterd door de registratie van identificerende gegevens, waaronder het in toenemende mate toevoegen van beeldmateriaal aan de collectieregistratie.

Knelpunten fysiek beheer

Bij meerdere musea zijn knelpunten vastgesteld met de klimaatbeheersing in de tentoonstellingsruimten of in het depot. Ook blijkt dat de opslagcapaciteit van de depots bij een aantal musea niet toereikend is. Op termijn kan dit risico's geven voor de fysieke conditie van de collecties. Musea zijn zich bewust van deze knelpunten en nemen maatregelen om deze knelpunten op te lossen. Een voorbeeld hiervan is het initiatief van enkele grotere musea en de RCE om gezamenlijk een nieuw depot te realiseren.
Verder is vastgesteld dat de fysieke conditie van de collectie onvoldoende systematisch wordt gecontroleerd. Deze controles vinden veelal plaats bij het gebruik van de collectie, zoals bruikleenaanvragen en bij toevallige waarnemingen. Hierdoor blijven delen van de collectie buiten controle.

Oog voor veiligheidsrisico's

Musea besteden veel aandacht aan de veiligheidszorg voor de collectie. Dit blijkt uit de verschillende maatregelen die zijn getroffen om schade door brand, inbraak en vandalisme te voorkomen. Ook beschikken de meeste musea over een plan om bij calamiteiten schade aan de collectie te voorkomen en te beperken. Toch komt uit de inspecties ook een aantal tekortkomingen naar voren.
Niet in alle gevallen is vastgesteld dat musea beschikken over een actuele analyse van de veiligheidsrisico's voor de collectie en een vastgesteld veiligheidsbeleid. Dit betekent dat in die gevallen niet inzichtelijk is of de genomen veiligheidsmaatregelen de risico's voor de

collectie voldoende wegnemen. Dit betreft bijvoorbeeld risico's die zijn toegenomen door klimaatveranderingen en een intensivering van de collectiemobiliteit. Verder is vastgesteld dat twee derde van de musea de effectiviteit van de plannen voor collectiehulpverlening niet toetst door het houden van oefeningen.

Inzet op toegankelijkheid en zichtbaarheid
In toenemende mate maken musea hun collecties digitaal toegankelijk voor publiek, andere musea en de wetenschap. Dit blijkt onder meer uit de periodieke monitor van de Erfgoedinspectie. Vooral de omvangrijke en 'onzichtbare' depotcollecties worden zo ontsloten. Er zijn hierin enkele koplopers te onderscheiden in de mate waarin de collectie toegankelijk is gemaakt en de wijze waarop dit is vorm gegeven.
Ook besteden musea meer aandacht aan de fysieke presentatie van de collectie. Naast -of soms zelfs in plaats van- de vaste presentatie organiseren zij frequent wisselende tentoonstellingen. De musea voeren een ruimhartig bruikleenbeleid. Daarbij is sprake van een wisselwerking: de toegankelijkheid van de collecties op het internet heeft een positief effect op het bruikleenverkeer en op de bezoekersaantallen en daarmee op de fysieke zichtbaarheid van de rijkscollectie.

Procedures opstellen voor kwaliteitsborging
Een opvallende constatering is dat weinig musea beschikken over een volledige en actuele set procedures voor het collectiebeheer. Beschikbare kennis en ervaring in de organisatie is een veel genoemd argument om geen schriftelijke procedures vast te stellen. Waar wel procedures zijn vastgesteld worden deze zelden geëvalueerd om de praktische toepassing ervan te toetsen.

1.2 Conclusies

De Erfgoedinspectie kwalificeert het beheer van de rijkscollectie door museale beheerders als voldoende, maar stelt ook vast dat er verbeteringen nodig zijn om op onderdelen van het beheer risico's weg te nemen. De belangrijkste risico's zijn:

- Administratieve vermissingen, onvoldoende ontsluiting van de collectie en het ontbreken van sturingsinformatie door onvolkomenheden in de collectieregistratie.
- Verlies aan conditie van de collectie door ontoereikende klimaatomstandigheden, depotvoorzieningen en fysieke controles.
- Schade aan de collectie bij calamiteiten door het ontbreken van actuele analyses van veiligheidsrisico's en periodieke calamiteitenoefeningen.
- Onvoldoende borging van continuïteit en kwaliteit van het collectiebeheer door ontwikkelingen in de personele organisatie en het ontbreken van administratieve procedures.

1.3 Beoogde realisatie verbeteringen

Musea aan zet

Verbeteringen dienen vooral plaats te vinden op het niveau van de individuele musea. De instellingsgebonden knelpunten zijn benoemd in de inspectierapporten en voorzien van aanbevelingen. Desgevraagd hebben de musea een reactie op de aanbevelingen gegeven. Uit die reacties blijkt dat musea de knelpunten (h)erkennen en zich gaan inzetten om verbeteringen door te voeren. De Erfgoedinspectie ziet toe op de feitelijke realisatie.

Nieuw wettelijk kader

Met de Erfgoedwet wordt de subsidiëring van de kosten voor het collectiebeheer losgekoppeld van de kosten voor publieksactiviteiten. De verzelfstandigde rijksmusea ontvangen op grond van de Erfgoedwet structureel subsidie voor de huisvestingskosten en het collectiebeheer. Daarnaast kunnen musea op grond van de Regeling op het specifiek cultuurbeleid vierjaarlijks in aanmerking komen voor subsidie voor publieksactiviteiten. Hierdoor wordt gewaarborgd dat de musea in staat worden gesteld hun collectie doelmatig te beheren, ook omdat musea niet langer zelf een verdeling van de beschikbaar gestelde middelen over de verschillende taken hoeven te maken.
De verantwoordelijkheid voor het gebouwbeheer brengt met zich mee dat musea nu zelf verantwoordelijk zijn voor het beheer van de klimaatinstallaties en hierin dus niet meer afhankelijk zijn van het Rijksvastgoedbedrijf.
Door herformulering van een aantal eisen aan het beheer van de rijkscollectie geeft de wet ook een betere basis om een aantal risico's en knelpunten weg te nemen. Dit betreft bijvoorbeeld de verplichting om een planmatig beleid te voeren, gebaseerd op een actuele analyse van de stand van het beheer en met beschreven doelen voor het behoud van cultuurgoederen en de veiligheidszorg. Ook aangescherpte eisen voor de collectieregistratie en -administratie dragen bij aan verbeteringen. Dit betreft verplichtingen om een geautomatiseerde collectieregistratie te voeren, de fysieke staat van museale cultuurgoederen te registreren en de administratie van cultuurgoederen duurzaam toegankelijk te bewaren.

Andere interventies

In aanvulling op de instellingsgerichte inzet neemt de Erfgoedinspectie in het werkprogramma 2017-2018 aanvullende generieke interventies op om verbeteringen te realiseren.

2

De organisatie van het beheer

Musea dienen te beschikken over een actueel collectiebeleid, dat zich onder meer richt op de ontwikkeling, het beheer en behoud en het gebruik van de collectie. De voor het collectiebeheer beschikbaar gestelde personele capaciteit moet toereikend zijn om de continuïteit en kwaliteit van het beheer te kunnen garanderen.

2.1 Toereikende beleidskaders voor het collectiebeheer

De meeste museale beheerders beschikken over een actueel meerjarig beleid voor het collectiebeheer. Bij de in 2014 verzelfstandigde musea van het Ministerie van Defensie is dit thans nog niet het geval. De beleidsontwikkeling is aangehouden tot de herinrichting van het museale bestel van het ministerie. De Koninklijke Stichting Defensiemusea en de betreffende musea die daarvan deel uitmaken pakken dit de komende tijd op. Ook het Nationaal Museum van Wereldculturen -ontstaan uit een fusie van drie musea[3] - gaat nieuw collectiebeleid ontwikkelen.
Het vastgesteld collectiebeleid van de museale beheerders biedt voldoende kaders voor de uitvoering van het collectiebeheer. Bij twee musea is dit nog niet het geval.

2.2 Maatregelen personele capaciteit

In de Monitor Erfgoedinspectie 2013-2014 geeft bijna de helft van de musea aan over onvoldoende personele capaciteit te beschikken voor het collectiebeheer. Uit de inspecties komt naar voren dat musea door vermindering van de overheidssubsidie

bezuinigingen hebben doorgevoerd op personeelskosten. In een aantal gevallen betreft dit ook de formatie voor het collectiebeheer. Hierdoor moeten de beheertaken met een kleinere vaste staf worden uitgevoerd.

Toereikende beschikbaarheid personeel voor beheertaken

- Toereikend: 15 beheerders
- Niet toereikend: 14 beheerders

Bron: Monitor Erfgoedinspectie 2013-2014

De Erfgoedinspectie heeft vastgesteld dat de gevolgen voor het collectiebeheer beperkt zijn, omdat musea maatregelen hebben genomen om de continuïteit van het collectiebeheer te borgen. Dit kan gaan om het uitbesteden van beheertaken, een flexibeler inzet van de vaste staf en de inzet van vrijwilligers. Dit neemt niet weg dat er soms tijdelijke achterstanden ontstaan of dat het doorvoeren van verbeteringen in het beheer meer tijd vergt. Ook de toegenomen dynamiek in de tentoonstellingsprogramma's zet de beheerorganisatie onder druk. Deze wordt hierdoor belast met meer collectiebewegingen en daarmee gepaard gaande administratieve en fysieke handelingen. Een aantal musea signaleert dat de ondergrens van de beschikbare personele capaciteit is bereikt om het collectiebeheer nog op verantwoorde wijze te kunnen uitvoeren.

Museum uitgelicht

Het Zuiderzeemuseum heeft in de Monitor Erfgoedinspectie 2013-2014 vermeld in beperkte mate over voldoende financiële middelen en over onvoldoende personele capaciteit voor het collectiebeheer te beschikken. Het museum heeft bezuinigingen doorgevoerd op de kosten, onder meer door het schrappen van verliesgevende evenementen. Om het personeelstekort op te vangen huurt het museum sinds 2013 de depotbeheerder van het Scheepvaartmuseum in, dat de andere helft van het depot in gebruik heeft. Om toekomstig personeelsverloop door pensionering het hoofd te bieden, heeft het museum een personeelsplan opgesteld. Dit plan voorziet in een tijdige aanstelling van vervangend personeel.

2.3 Conclusies

- Het collectiebeheer wordt voldoende beleidsmatig aangestuurd.
- Bezuinigingen op de personele formatie en een intensivering van de publieksfunctie zetten de capaciteit voor het collectiebeheer onder druk. In voorkomende gevallen nemen musea toereikende maatregelen om dit op te vangen, maar volgens een aantal musea is de ondergrens bereikt. Op termijn of bij verdere bezuinigingen op de vaste formatie kunnen risico's ontstaan voor de continuïteit en kwaliteit van het collectiebeheer.

3

De registratie van de rijkscollectie

Alle museale voorwerpen van de rijkscollectie moeten zijn geregistreerd in een collectieregistratie. Als dit niet zorgvuldig gebeurt, is er het risico op onopgemerkte vermissingen. Aan de hand van de collectieregistratie moeten voorwerpen kunnen worden geïdentificeerd. In samenhang met een registratie van - en controle op de actuele standplaats zorgt dit er voor dat voorwerpen vindbaar zijn. Daarnaast moet uit de registratie de eigendomssituatie van elk voorwerp blijken en de fysieke conditie waarin het voorwerp verkeert.
Ook is het van belang dat collectieregistraties zijn geautomatiseerd. Dit maakt het beheer van de registraties efficiënter en draagt bij aan het ontsluiten van de collectie op het internet. Geautomatiseerde registraties maken het mogelijk een overzicht samen te stellen van de rijkscollectie voor de minister van OCW.

3.1 Resterende achterstanden registratie

Het op grote schaal voorkomen van structurele en grote achterstanden in het registreren van de collectie behoort tot het verleden. Vier musea kampen nog met een substantiële achterstand en pakken deze planmatig aan. Een voorbeeld hiervan is de aanpak van de registratie van ca. 400.000 prenten uit de prentencollectie van het Rijksmuseum. In 2020 moet de volledige registratie een feit zijn.
Bij enkele musea doet zich een achterstand voor in het registreren van nieuwe verwervingen.

Collectieregistraties zijn bij vrijwel alle musea volledig geautomatiseerd. Het gebruik van

handmatige collectieregistraties komt nog voor bij drie musea op het niveau van deelcollecties. Naturalis heeft in 2015 een groot digitaliseringsproject van de collectieregistratie afgerond.

Registratie nog niet op orde

- Meer dan 5% van de collectie nog te registreren: 4 beheerders
- Minder dan 5% van de collectie nog te registreren: 4 beheerders
- Niet volledig geautomatiseerde collectieregistratie: 3 beheerders

Bron: Monitor Erfgoedinspectie 2013-2014; inspecties

3.2 Optimaliseren kwaliteit collectieregistraties

Het risico op vermissingen is afgenomen. Vastgesteld is dat de musea de vindbaarheid van museale voorwerpen bevorderen door voldoende identificerende gegevens te registreren, zoals inventarisnummers, afmetingen en materialen. Ook digitaliseren musea in toenemende mate hun collectie en koppelen afbeeldingen aan de collectieregistratie. Een aantal musea optimaliseert de standplaatsregistratie door toepassing van een barcoderingssysteem, zoals Museum Boerhaave en het Nationaal Militair Museum.

Foto's toegevoegd aan de collectieregistratie

- >75% van de collectie: 16 beheerders
- >25% - <75% van de collectie: 5 beheerders
- <25% van de collectie: 8 beheerders

Bron: Monitor Erfgoedinspectie 2013-2014

Hier staat tegenover dat bij een derde van de musea is geconstateerd dat het controleren van de actualiteit van geregistreerde standplaatsen verbetering behoeft. Dit gebeurt onvoldoende systematisch en vooral in combinatie met andere activiteiten, als schoonmaken en verplaatsing van voorwerpen. Vermissingen kunnen hierdoor geruime tijd onopgemerkt blijven.

Bij acht musea is vastgesteld dat de registratie van de juridische status tekortkomingen vertoont. In een aantal gevallen betreft dit een onvolledige registratie van de juridische status per voorwerp. In andere gevallen betreft dit (deel)collecties die bijvoorbeeld in zijn geheel zijn geschonken en waarvan de herkomst voor het museum evident is. Enkele musea hebben nog achterstanden in het doen van onderzoek naar de herkomst van voorwerpen.

De fysieke staat van de collectie is bij meer dan de helft van de musea niet of onvoldoende te herleiden uit de collectieregistratie. Veelal beperkt zich dit tot de (gescheiden) registratie van conserveringsrapporten en restauratieverslagen van voorwerpen. Slechts incidenteel geeft de registratie inzicht in de fysieke staat van de gehele collectie. Bij kleinere collecties is doorgaans de fysieke staat beter geregistreerd.

Museum uitgelicht
Paleis Het Loo beheert een collectie van 160.000 uiteenlopende voorwerpen. Dit is vermeld in het collectiebeleid van het museum. Het grootste deel hiervan is geregistreerd. Een deelverzameling die niet geheel is geregistreerd is de collectie ordetekens. Van de ca. 25.500 orde- en onderscheidingstekens moeten er ca.13.500 nog worden geregistreerd. Volgens de conservator is voor de registratie specifieke kennis van ordetekens vereist en die is nauwelijks beschikbaar buiten het museum. Volgens het museum is 56% van de collectieregistratie geautomatiseerd en neemt het aandeel handmatige registraties jaarlijks af. Het collectiebeleid bevat een aanpak van de registratieachterstanden.

3.3 Conclusies

- Het risico op vermissingen van museale voorwerpen uit de rijkscollectie is afgenomen. De achterstanden uit het verleden zijn grotendeels weggewerkt en de registraties zijn zo ingericht dat de voorwerpen vindbaar zijn. Het risico op vermissingen kan verder worden verminderd door verbetering van de controle of voorwerpen zich feitelijk bevinden op de geregistreerde standplaatsen.
- De kwaliteit van de collectieregistraties is voor verbetering vatbaar met betrekking tot de registratie van de juridische status en van de fysieke staat van voorwerpen. Het vaststellen en registreren van de juridische staat moet voorkomen dat onbevoegde handelingen met voorwerpen plaatsvinden. Het registreren van de fysieke staat stelt het museum in staat om tijdig en planmatig behoudsmaatregelen te nemen.

Tropenmuseum
29-7
Houten beeld van een gevleugelde leeuw
SUL
ogr.: Bali
tuur: Balinees
29-7
Tropenmuseum
RPLAATSINGSCODE
29-7
93558

4

Het behoud van de rijkscollectie

Het conserveren van de collectie richt zich op het scheppen van verantwoorde bewaaromstandigheden. Dit betreft de klimaat- en lichtbeheersing, de fysieke opslag van voorwerpen in depots en maatregelen om te voorkomen dat de collectie wordt aangetast door bijvoorbeeld schimmels en plaagdieren. Wat de juiste bewaaromstandigheden zijn, verschilt per museum. Voor de collectie spelen hierbij de aard en het gebruik van de collectie een rol, maar ook het gebouw en het publiek zijn factoren van betekenis. Op basis van een afweging van de eigen omstandigheden dienen musea in hun beleid streefwaarden vast te stellen voor de klimaat- en lichtbeheersing. Uit metingen moet blijken of de nagestreefde bewaaromstandigheden worden gerealiseerd, zo nodig gevolgd door maatregelen ter verbetering. Ook uit periodieke controles op de conditie van de collectie moet blijken of de bewaaromstandigheden voor de collectie toereikend zijn.

4.1 Klimaat- en lichtbeheersing

In de meeste musea wordt het klimaat beheerst door een klimaatinstallatie, maar het komt ook voor dat door verwarming en natuurlijke ventilatie het binnenklimaat wordt beïnvloed, zoals in de openluchtmusea. Alle musea hanteren streefwaarden voor de temperatuur en de relatieve luchtvochtigheid[4] van het binnenklimaat. Deze zijn soms gebaseerd op een uitvoerig onderzoek, zoals bij Rijksmuseum het Muiderslot. Ook komt het echter voor dat musea de traditionele streefwaarden voor het binnenklimaat[5] als uitgangspunt nemen, zonder nadere onderbouwing van de toepasbaarheid hiervan. Alle musea meten klimaatwaarden

in de verschillende museale ruimten. Bij de inspecties is echter vastgesteld dat bijna de helft van de musea de vastgestelde streefwaarden niet (overal) realiseert. Enerzijds kan dit voortkomen uit het hanteren van niet realistische streefwaarden. Anderzijds is vastgesteld dat een aantal musea kampt met knelpunten in de klimaatbeheersing. Vaak betreft dit de klimaatinstallatie, waarvoor het Rijksvastgoedbedrijf (nu nog) verantwoordelijk is. Het gaat dan om het onderhoud of het afstellen van de installatie, maar ook kan de installatie verouderd zijn of over onvoldoende capaciteit beschikken. Musea gaan hier in het algemeen adequaat mee om, door te sturen op het voorkomen van grote schommelingen in het binnenklimaat en door geen kwetsbare voorwerpen in de betreffende ruimten op te stellen. Meer ingrijpende maatregelen zijn het technisch verbeteren van de installatie of de vervanging ervan. In een aantal gevallen is dit gekoppeld aan de renovatie van het museumgebouw, zoals bij Paleis Het Loo en Museum Boerhaave. Knelpunten in de klimaatbeheersing leiden niet tot acute risico's voor de collectie.
Musea hanteren streefwaarden of beschikbare richtlijnen voor de lichtbeheersing. Net als bij de klimaatbeheersing ontbreekt ook hier in een aantal gevallen een nadere onderbouwing van de gehanteerde streefwaarden. Uit de inspecties komt naar voren dat musea uiteenlopende maatregelen nemen om schade door lichtinvloeden te beperken. Zo vervangen veel musea de bestaande verlichting door LED-verlichting en maakt men bij het inrichten van tentoonstellingszalen gebruik van deskundige adviesbureaus.

4.2 Knelpunten in de depotvoorziening

Een derde van de musea heeft knelpunten in de depotvoorziening voor het bewaren van de collectie. Knelpunten betreffen de hiervoor vermelde klimaatbeheersing, maar ook de capaciteit en de ligging van de depots. In een aantal gevallen zijn de depots te vol met het risico op schade tot gevolg. Dit doet zich onder meer voor bij Huis Doorn en het Rijksmuseum van Oudheden. Logistieke knelpunten doen zich voor bij depots die op grote afstand van het museum liggen, waardoor het beheer niet efficiënt kan worden uitgevoerd. Dit doet zich voor bij het Nederlands Openluchtmuseum. Musea werken aan een oplossing van knelpunten in de depotvoorziening of maken hiermee binnenkort een aanvang. Een voorbeeld van een gezamenlijke aanpak van het verbeteren van de depotsituatie is het realiseren van een nieuw depot door het Rijksmuseum, het Nederlands Openluchtmuseum, Paleis Het Loo en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Het nieuwe CollectieCentrum Nederland moet over enkele jaren operationeel zijn.

Knelpunten klimaatbeheersing
- Streefwaarden schriftelijk vastgesteld: 26 beheerders
- Streefwaarden ten dele of niet gerealiseerd: 13 beheerders

Knelpunten depotvoorziening
- Verbetering wenselijk depotvoorziening: 10 beheerders

Bron: Monitor Erfgoedinspectie 2013-2014; inspecties

4.3 Controle op de conditie van de collectie kan scherper

Musea nemen maatregelen om te voorkomen dat de collectie wordt aangetast door schimmels en plaagdieren. Dit zogenaamde pestcontrol is vaak uitbesteed aan gespecialiseerde bedrijven. Ook hebben musea voldoende aandacht voor het schoonmaken van de collectie en is in het algemeen de opslag van de collectie op orde, bijvoorbeeld door het gebruik van professionele verpakkingsmaterialen.
De controle op de conditie van de collectie is echter vaak te mager ingevuld. Musea controleren de conditie van voorwerpen vooral bij het gebruik van de collectie, zoals bij het inrichten van tentoonstellingen, bij bruikleenaanvragen en bij digitaliseringsprojecten. Collectie die statisch is opgeslagen wordt niet systematisch en risicogericht gecontroleerd, maar vooral door toevallige waarneming of bij het schoonmaken van de collectie. Enkele musea pasten wel een risicogerichte controle toe, zoals het Rijksmuseum Twenthe, maar hebben dit uit capaciteitsoverwegingen niet gecontinueerd.

Museum uitgelicht
Openluchtmusea en klimaatbeheersing lijken op gespannen voet met elkaar te staan. Anders dan in de kunstmusea staan de voorwerpen immers in niet-geklimatiseerde gebouwen. Het Nederlands Openluchtmuseum neemt echter tal van maatregelen om de conditie van de collectie op peil te houden. Zo is grootschalig geïnvesteerd in de renovatie en het onderhoud van de gebouwen in het museum om de invloeden van het buitenklimaat, vooral vocht, tegen te gaan. Ook is in een aantal gebouwen vloerverwarming aangebracht. Na sluiting van het publieksseizoen brengt het museum de kwetsbaardere voorwerpen uit de gebouwen over naar het depot. Bij die gelegenheid controleert het museum de conditie van de voorwerpen en worden zo nodig restauraties uitgevoerd.

4.4 Conclusies

- De klimaatbeheersing en de depotvoorziening zijn bij een substantieel deel van de musea niet op orde. Musea nemen maatregelen ter verbetering hiervan. In de meeste gevallen doen zich geen acute risico's voor, maar bij voortduring van knelpunten kan op termijn verlies aan conditie bij vooral klimaatgevoelige voorwerpen ontstaan.
- Dit risico wordt versterkt omdat de controle op de conditie van de collectie bij de meeste musea niet toereikend is. In samenhang met een gebrekkige registratie van de conditie van museale cultuurgoederen hebben musea onvoldoende inzicht hoe de fysieke staat van de collectie zich ontwikkelt.

5

Veiligheidszorg

Veiligheidszorg voor de rijkscollectie moet er toe leiden dat schade aan of het verloren gaan van museale voorwerpen wordt voorkomen of beperkt. In het afgelopen decennium zijn uiteenlopende maatregelen genomen om de veiligheidszorg te verbeteren[6].
Musea dienen te beschikken over veiligheidsbeleid met een actuele analyse van de veiligheidsrisico's en hierop gebaseerde doelen en maatregelen om de veiligheidszorg voor de collectie te optimaliseren. Om bij calamiteiten en incidenten schade aan de collectie te voorkomen en te beperken dienen musea te beschikken over een collectiehulpverleningsplan met een beschrijving van de hulpverleningsorganisatie en handelingsinstructies. Periodieke oefeningen zijn nodig om te toetsen of het plan in de praktijk effectief is. Ten slotte is vereist dat incidenten met de rijkscollectie worden geregistreerd in een eigen registratie of in de landelijke incidentenregistratie (DICE) van de RCE en worden gemeld aan de Erfgoedinspectie.

5.1 Risicoanalyses periodiek actualiseren

Musea hebben uiteenlopende maatregelen genomen ter verbetering van de veiligheidszorg. Dit betreft maatregelen op organisatorisch, bouwkundig, elektronisch en materieel gebied. Voorbeelden hiervan zijn inbraak werende voorzieningen, detectiesystemen en fysieke beveiliging. Dit neemt niet weg dat uit de inspecties naar

voren komt dat een aantal musea niet aantoonbaar beschikt over een actuele analyse van de veiligheidsrisico's en een hier op afgestemd veiligheidsbeleid. Merendeels betreft dit de kleinere musea.

5.2 Collectiehulpverlening effectief?

In het algemeen is de hulpverlening voor de collectie om schade bij calamiteiten zo veel mogelijk te beperken voldoende beschreven. Op drie musea na hebben musea een zogenaamd collectiehulpverleningsplan opgesteld, waarin de organisatie van de hulpverlening en handelingsinstructies bij calamiteiten is vastgelegd. Wel blijkt dat bij ruim een derde van de musea de plannen niet volledig actueel of uitgewerkt te zijn. Ook is vastgesteld dat twee derde van de musea niet toetst of het plan voor collectiehulpverlening in de praktijk ook goed werkt, omdat deze musea geen calamiteitenoefeningen gericht op de collectie houden.

Collectiehulpverleningsplan
- Beschikbaar: 26 beheerders
- Niet beschikbaar: 3 beheerders
- Niet geheel actueel of uitgewerkt: 13 beheerders

Calamiteitenoefeningen gericht op de collectie
- Wel oefeningen: 12 beheerders
- Geen oefeningen: 17 beheerders

Bron: Monitor Erfgoedinspectie 2013-2014; inspecties

5.3 Incidenten met de rijkscollectie geregistreerd

De meest voorkomende incidenten met collectie betreffen waterschade, transport en onopzettelijke vernieling.

Incidenten met rijkscollectie periode 2012-2013
- Het totaal aantal incidenten is 117
- Incidenten met schade aan de rijkscollectie: 17 beheerders
- Meer dan 10 incidenten: 2 beheerders
- Incidenten door diefstal: 3 beheerders
- Meest voorkomende incidenten:
  - Waterschade: 7 beheerders
  - Schade tijdens transport: 7 beheerders
  - Onopzettelijke beschadiging: 7 beheerders

Bron: Monitor Erfgoedinspectie 2013-2014

Het risico op deze incidenten is de laatste jaren toegenomen door het veranderende klimaat (hevige regenbuien), een intensiever gebruik van de collectie (bruiklenen en tijdelijke tentoonstellingen), een toename van het aantal bezoekers en nevenactiviteiten (bijvoorbeeld verhuur tentoonstellingsruimten).
Alle museale beheerders hebben voorzien in het registreren van incidenten met de collectie. Uit informatie van de RCE blijkt dat de meeste beheerders ook zijn aangesloten op de centrale incidentenregistratie van de RCE. Voor zeven beheerders is dit nog niet het geval. Incidenten met schade aan de collectie worden niet consequent gemeld aan de Erfgoedinspectie.

Museum uitgelicht
Het Kröller-Müller Museum werd in 2014 bedreigd door een bosbrand op de Veluwe. Besloten werd de collectie in de tentoonstellingsruimten te ontruimen en naar het depot van het museum over te brengen. Plotseling moest nu blijken of het collectiehulpverleningsplan ook in de praktijk werkte. En dit was het geval. De ontruiming van de collectie verliep voorspoedig. Gelukkig heeft het vuur het museum niet bereikt. Toch was het beter geweest als het museum vooraf had geweten dat het plan goed werkte.

5.4 Conclusies

- Niet bij alle musea is de veiligheidszorg voldoende aantoonbaar geborgd. Ten eerste beschikken niet alle musea over een actuele analyse van de veiligheidsrisico's wat kan betekenen dat getroffen maatregelen de risico's onvoldoende wegnemen. Opgaven van recente incidenten wijzen er op dat vooral risico's door klimaatverandering en de toegenomen collectiemobiliteit onvoldoende worden beheerst.
  Ten tweede houdt een meerderheid van de musea geen calamiteitenoefeningen gericht op de collectie om te toetsen of het plan voor de collectiehulpverlening in de praktijk effectief is.
- Musea hebben voorzien in de registratie van incidenten. Er is nog onvoldoende inzicht in incidenten met schade aan de rijkscollectie, omdat deze nog niet door alle musea consequent aan de Erfgoedinspectie worden gemeld.

6

De toegankelijkheid van de rijkscollectie

Het tonen van de collectie aan het publiek is een kerntaak van musea. Naast de fysieke presentatie in het museum, is het van belang dat musea de zichtbaarheid van de collectie bevorderen door een ruimhartig bruikleenbeleid te voeren. Verder dienen musea zich in te spannen om de collectie, waarvan het grootste deel in depot is opgeslagen, digitaal toegankelijk te maken.

6.1 Steeds meer collectie toegankelijk voor het publiek

Musea maken er werk van om hun collecties fysiek te tonen aan het publiek. Dit blijkt uit de vele tijdelijke tentoonstellingen die musea organiseren. Deze trend doet zich voor bij nagenoeg alle geïnspecteerde musea en is mede ingegeven om meer eigen middelen te kunnen genereren. De dynamische tentoonstellingsprogramma's en andere publieksactiviteiten leiden tot een toename van bezoekersaantallen. Dit geldt onder andere voor het Rijksmuseum van Oudheden en het Rijksmuseum Twenthe. Uit de inspecties komt ook naar voren dat het bruikleenverkeer is toegenomen, mede door een toename van het aantal tijdelijke tentoonstellingen. Ook bij een tijdelijke sluiting van musea door verbouwing, streven musea er naar om delen van de collectie aan andere musea in bruikleen te geven. Wel zijn musea kritisch bij het verlenen van bruiklenen, wat blijkt uit gestelde eisen aan klimaat, licht en beveiliging. Ook begeleiden musea in voorkomende gevallen de inrichting van tentoonstellingen bij bruikleennemende musea in binnen- en buitenland.

Toegankelijkheid van de collectie op internet
- 100%: 9 beheerders
- >75%: 6 beheerders
- 25%-75%: 5 beheerders
- <25%: 9 beheerders

Bron: Monitor Erfgoedinspectie 2013-2014

De toegankelijkheid van de collecties op het internet, maar ook via sociale media en apps, heeft een vlucht genomen. Uit monitorgegevens blijkt namelijk dat de helft van de musea de collectie geheel of grotendeels op het internet toegankelijk heeft gemaakt. De toenemende digitalisering van de collectie speelt daarbij een belangrijke rol. De toegankelijkheid van de collecties op het internet bevordert het bruikleenverkeer en het museumbezoek. Wel onderscheiden zich koplopers, waarvan het Rijksmuseum een voorbeeld is, en musea die nog een slag hebben te maken. Overigens streven lang niet alle musea een volledige digitale toegankelijkheid van hun collecties na. De omvang en het gebruik van de collectie en de uniciteit van voorwerpen zijn daarbij overwegingen.

Museum uitgelicht
Het Rijksmuseum Twenthe profileert zich sinds 2012 als 'het museum van de verbeelding'. In plaats van de presentatie van alleen voorwerpen is de focus verlegd naar de context rondom kunstwerken en kunstenaars. De presentatie in een vaste tentoonstelling is verlaten. Het museum richt zich nu volledig op het organiseren van tijdelijke tentoonstellingen. In 2014 is een groot aantal grotere en kleinere tentoonstellingen georganiseerd en daarnaast ook andere publieksactiviteiten. Hierdoor ontving het museum een recordaantal van bijna 80.000 bezoekers.

6.2 Conclusies

- Musea bevorderen in de zichtbaarheid van de collectie, door deze op aantrekkelijke en vernieuwende wijze fysiek en digitaal te presenteren. De digitale toegankelijkheid en de ontwikkelingen in de fysieke presentatie van de collectie zijn nauw met elkaar verbonden.
- Een aantal musea heeft nog een achterstand in het digitaal toegankelijk maken van de collectie op het internet.

7

De administratieve organisatie

Voor het collectiebeheer moeten taken en verantwoordelijkheden helder zijn vastgelegd en de werkwijze beschreven in procedures. Dit waarborgt de continuïteit en kwaliteit van de uitvoering van het beheer. Beschreven procedures betreffen ten minste de taken registreren, conserveren en restaureren van de collectie. Als onderdeel van de interne kwaliteitszorg is het van belang dat beschreven procedures periodiek worden geëvalueerd en geactualiseerd.

7.1 Beschrijven van procedures is geen bijzaak

Taken en verantwoordelijkheden zijn toebedeeld, maar bij de meeste beheerders ontbreekt het aan een volledige en actuele set procedures voor de beheertaken. Dit beeld komt uit de inspecties naar voren. Het blijkt dat de beheertaken in veel musea worden aangestuurd en uitgevoerd door een staf van medewerkers met veel kennis en ervaring. Veel musea ervaren hierdoor geen toegevoegde waarde om hun vaste werkwijzen te beschrijven en geven dit geen prioriteit. Er zijn ook positieve uitzonderingen, zoals Museum Bronbeek. Het ontbreken van procedures kan leiden tot knelpunten in de continuïteit van het beheer, bijvoorbeeld bij het vertrek van medewerkers met een sleutelpositie. Ook het werken met vrijwilligers kan noodzaken tot het beschikbaar hebben van schriftelijke procedures.

Volledige en actuele set procedures
- volledig: 3 beheerders
- gedeeltelijk: 24 beheerders
- geen: 2 beheerders

Systematische toetsing en evaluatie procedures beheertaken
- Toepassing: 4 beheerders
- Gedeeltelijke toepassing: 2 beheerders
- Geen toepassing: 23 beheerders

Bron: inspecties

Als procedures zijn vastgesteld blijkt dat musea nauwelijks toetsen of deze ook worden toegepast. Korte lijnen en collegiale toetsing in de beheerteams zijn aangevoerde argumenten om toetsing niet systematisch in te richten. In het verlengde hiervan worden procedures ook zelden geëvalueerd en geactualiseerd.

Museum uitgelicht
Huis Doorn is een relatief klein museum met een compacte staf van vaste medewerkers. Om de publiekstaken en het beheer van de collectie uit te kunnen voeren werkt het museum met een groot aantal vrijwilligers. De aansturing van de 170 vrijwilligers is in handen van de Stichting Vrienden Huis Doorn. Er is goed overleg tussen museum en de stichting over de inzet van de vrijwilligers. De vaste staf van het museum begeleidt de vrijwilligers bij de uitvoering van de beheertaken. Voor de meeste beheertaken zijn procedures beschikbaar waarop de vrijwilligers kunnen terugvallen, zoals het Housekeepingsplan. Mede gezien de inzet van een groot aantal vrijwilligers heeft het museum een aanvang gemaakt met het systematisch toepassen van kwaliteitszorg om de kwaliteit van de uitvoering te borgen.

7.2 Conclusies

- De continuïteit en kwaliteit van de uitvoering van beheertaken is bij veel musea onvoldoende geborgd door actuele schriftelijke procedures. Musea vertrouwen (te veel) op kennis en ervaring in de dagelijkse uitvoeringspraktijk.

8

Niet-museale beheerders

Het beleid is er op gericht om de kunstcollectie van 120.000 voorwerpen in beheer bij de RCE zoveel mogelijk te tonen. Dit gebeurt onder andere in gebouwen van de rijksoverheid. Aan ministeries, hun buitendiensten en aan colleges van staat zijn ca. 3.000 museale voorwerpen in tijdelijk beheer gegeven. De Regeling materieelbeheer museale voorwerpen 2013 stelt de betreffende minister of het college verantwoordelijk voor het beheer van deze voorwerpen. Bij het in beheer geven van voorwerpen wordt een akte van tijdelijk beheer opgesteld tussen de RCE en de tijdelijke beheerder. Hierin zijn de afspraken over het beheer vastgelegd, mede gebaseerd op de vereisten in de regeling. De akte is vergelijkbaar met een bruikleenovereenkomst met private partijen. De tijdelijk beheerders dienen ten minste één functionaris (kunstcontactpersoon) aan te wijzen voor de communicatie met de RCE over het beheer van de museale voorwerpen.

8.1 De organisatie van het beheer

De ministeries en colleges van staat die rijkscollectie beheren hebben alle één of meerdere kunstcontactpersonen aangesteld als aanspreekpunt voor de RCE. Uit de inspecties komt naar voren dat de functie van kunstcontactpersoon niet goed is ingebed in de ambtelijke organisaties, omdat het voor de betreffende functionaris geen hoofdtaak is. Uitzondering hierop zijn de kunstcontactpersonen die ook verantwoordelijk zijn voor het beheer van een 'eigen' kunstcollectie, zoals bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Ook is vastgesteld dat de kunstcontactpersonen

op het kerndepartement geen contact onderhouden met kunstcontactpersonen bij de buitendienst(en).
Het interdepartementaal kunstbeleid is er thans op gericht om het huidige decentrale beheer van collecties (waaronder het tijdelijk beheer van de rijkscollectie) geleidelijk te centraliseren. Dit moet gestalte krijgen door 4 instanties uiterlijk in 2020 als concerndienstverleners hiervoor verantwoordelijk te maken. De centralisatie strookt met een aanbeveling die de Erfgoedinspectie hierover heeft gedaan[7]. Het decentrale beheer bij colleges blijft overigens ongewijzigd.

8.2 De registratie van de rijkscollectie

Alle niet-museale beheerders registreren de museale voorwerpen in een geautomatiseerd systeem. Jaarlijks vindt ter controle een vergelijking plaats tussen de registraties van de beheerders en de registratie van de RCE. Uit de inspecties blijkt dat het gebruik van verschillende en verschillend ingerichte registratiesystemen de controles bemoeilijkt. Het aantal vermissingen van museale voorwerpen is relatief beperkt. Verschillen die uit de controles naar voren komen zijn meestal van administratieve aard. In relatie tot enkele buitendiensten en buitenlandse posten heeft de Erfgoedinspectie aandacht gevraagd voor een verbetering van de periodieke controle op aanwezigheid van de museale voorwerpen[8] .

8.3 Het behoud van de rijkscollectie

Overheidsgebouwen zijn geen musea en hebben dan ook geen specifieke voorzieningen gericht op de bewaaromstandigheden van museale voorwerpen. De voorwerpen staan onder invloed van het binnenklimaat dat is ingesteld op de gebruikers van de (kantoor)gebouwen. Bij het beoordelen van een aanvraag voor het tijdelijk beheer van museale voorwerpen houdt de RCE hiermee rekening. Plaatsing van voorwerpen geschiedt door de RCE of een gespecialiseerd bedrijf om te zorgen voor een verantwoorde omgeving. Het verplaatsen van voorwerpen gebeurt veelal door de facilitaire dienst of medewerkers zelf. De RCE heeft hiervoor instructies beschikbaar gesteld, maar controleert niet of de herplaatsing feitelijk verantwoord is. Ook de kunstcontactpersoon is niet altijd geïnformeerd over interne verplaatsingen. Daarbij speelt een rol dat de kunstcontactpersoon veelal geen deskundigheid heeft voor het beheer van museale voorwerpen. Bij de buitenlandse posten is de fysieke afstand een belemmerende factor om controles op een verantwoorde plaatsing van voorwerpen uit te voeren.

8.4 Veiligheidszorg

Bij niet-museale beheerders doen zich weinig incidenten voor met de museale cultuurgoederen die zij beheren. Bij de uitgevoerde inspecties hebben 15 instanties gemeld dat zich incidenten hebben voorgedaan. De overheidsgebouwen waar de cultuurgoederen zijn geplaatst zijn beveiligd en niet vrij toegankelijk voor publiek. In veel gevallen zijn ook specifieke maatregelen genomen om schade aan voorwerpen te voorkomen. Als er toch incidenten zijn gaat het meestal om onopzettelijke beschadigingen.

8.5 Zichtbaarheid van de rijkscollectie

In totaal zijn ca. 3.000 voorwerpen uit de rijkscollectie te zien in overheidsgebouwen. De ambassades en consulaten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken hebben hierin een belangrijk aandeel. Het betreft veelal voorwerpen die langere tijd, soms al decennia, op dezelfde locatie worden getoond.
Waar rijkscollectie wordt getoond is dit vooral in ruimten met een representatieve functie. Dit kan gaan om de werkkamers van bewindslieden en hoge ambtenaren, entrees, ontvangst- en vergaderruimtes en openbare delen van overheidsgebouwen.

8.6 Administratieve organisatie

De kerndepartementen en colleges beschikken over een administratieve organisatie voor het tijdelijk beheer van museale voorwerpen. Hierbij is gebruik gemaakt van de richtlijnen die de RCE heeft opgesteld voor het opstellen van de administratieve organisatie door niet-museale beheerders. De richtlijnen betreffen bijvoorbeeld de inrichting van de registratie, de plaatsing van voorwerpen en de procedures bij schade of vermissingen. Uitgezonderd het Ministerie van Buitenlandse Zaken beschikken de buitendiensten van de ministeries vaak niet over de administratieve organisatie van het kerndepartement. Dit is het gevolg van het ontbreken van contacten tussen de kunstcontactpersonen van het kerndepartement en de buitendiensten. Enkele buitendiensten hebben zelf voorzien in het opstellen van procedures.

8.7 Conclusies

- De organisatie voor het tijdelijk beheer van museale voorwerpen is thans in de meeste gevallen niet effectief en efficiënt. Met de overgang naar een centraal gestuurd en geprofessionaliseerd beheer wordt beoogd dit knelpunt weg te nemen.
- De registratie van museale voorwerpen in tijdelijk beheer bij niet-museale beheerders en de periodieke controle op vermissingen is toereikend. De controle verloopt niet efficiënt door verschillen in gehanteerde registratiesystemen. Vermissingen zijn in de meeste gevallen van administratieve aard.
- Het niet (kunnen) controleren van de omstandigheden bij verplaatsing van museale voorwerpen in overheidsgebouwen brengt een zeker risico met zich mee. Dit risico wordt versterkt door de vaak lange periode dat voorwerpen in tijdelijk beheer zijn gegeven. De veiligheidszorg bij niet-museale beheerders is toereikend.
- De buitendiensten van de ministeries beschikken in onvoldoende mate over een administratieve organisatie voor het beheer van de museale voorwerpen. De risico's die dit met zich meebrengt worden ten dele weggenomen door de periodieke controles van de RCE op de registraties van de museale voorwerpen.

Bijlagen

Bijlage 1
Verantwoording inspectieonderzoek

De Erfgoedinspectie heeft in de periode 2011-2015 een toezichtprogramma uitgevoerd naar het beheer van de rijkscollectie door niet-museale en museale beheerders. In 2012 is het rapport gepubliceerd van uitgevoerde inspecties naar het beheer door kerndepartementen van ministeries en colleges. In 2013 is het rapport gepubliceerd van uitgevoerde inspecties naar het beheer door de buitendiensten van ministeries. Dit betreft ook de ambassades en consulaten in het buitenland. In de periode 2014-2015 zijn inspecties uitgevoerd naar het beheer door museale beheerders.

Een belangrijke informatiebron voor het toezicht op de museale beheerders is de tweejaarlijkse Monitor Erfgoedinspectie. Deze monitor bestaat uit een digitale vragenlijst in te vullen door de museale beheerders. Andere gebruikte bronnen bij de inspecties zijn jaarverslagen, beleidsplannen en rapportages van de Visitatiecommissie en het Museumregister[9]. Met de directeuren en verantwoordelijk beheerders zijn gesprekken gevoerd. Verder zijn steekproeven uitgevoerd op de collectieregistratie en hebben feitelijke waarnemingen plaatsgevonden in tentoonstellingsruimten en depots.
Voor de inspecties bij niet-museale beheerders zijn gesprekken gevoerd met voor het beheer verantwoordelijke medewerkers. Ook zijn de registraties van de RCE en de beherende instantie vergeleken en zijn steekproeven op locatie genomen ter controle van de vindbaarheid en conditie van de voorwerpen. Bij de ambassades en consulaten hebben administratieve controles in samenwerking met het Ministerie van Buitenlandse Zaken plaatsgevonden. De Erfgoedinspectie heeft niet op locatie in het buitenland geïnspecteerd.

Op de verzamelde feitelijke informatie is de procedure van hoor- en wederhoor toegepast.
De inspecties bij ministeries en colleges hebben geleid tot twee rapporten. Er zijn geen inspectierapporten op het niveau van individuele instanties opgesteld. Per museale beheerder is een inspectierapport opgesteld met aanbevelingen. De museale beheerders hebben een reactie gegeven op het inspectierapport. Alle rapporten en ontvangen reacties zijn gepubliceerd op de website van de Erfgoedinspectie.

Bijlage 2
Regeling materieelbeheer museale voorwerpen 2013

Per 1 juli 2016 treden de Erfgoedwet en de Regeling beheer rijkscollectie in werking. Deze wet en regeling vervangen de beheerovereenkomsten die vanaf 1994 zijn gesloten met de verzelfstandigde rijksmusea. Ook de Regeling materieelbeheer museale voorwerpen (Rmmv) die vanaf 2006 van kracht werd en in 2013 is geactualiseerd, komt te vervallen.

De normen voor het beheer van de rijkscollectie hebben betrekking op:

- De registratie van museale voorwerpen om vermissingen tegen te gaan en een overzicht te houden over de rijkscollectie.
- Het behoud van de rijkscollectie gericht op conservering en restauratie om de conditie van museale voorwerpen op peil te houden of te verbeteren.
- De veiligheidszorg voor de rijkscollectie om schade en verlies te voorkomen.
- De zichtbaarheid om te bevorderen dat de rijkscollectie voor een zo groot mogelijk publiek toegankelijk is.
- De administratieve organisaties waarin procedures zijn vastgelegd voor de uitvoering van het beheer.

Bijlage 3
Overzicht van beoordeling prestaties museale beheerders

Onderwerp	Op orde	Te verbeteren	Door[11]
Beleid en organisatie	Beleidskaders voor het collectiebeheer Borging voldoende beschikbare personele capaciteit	Beleidskaders musea na organisatiewijziging	Musea Koninklijke Stichting Defensiemusea Nationaal Museum van Wereldculturen
Collectieregistratie	Volledige registratie van de collectie De registratie van identificerende gegevens (w.o. beeldmateriaal) voor de vindbaarheid van voorwerpen	Bij 4 musea de volledigheid van de collectieregistratie Bij 3 musea de automatisering van de collectieregistratie De controle op de actualiteit van geregistreerde standplaatsen Bij 8 musea de registratie van de juridische status De registratie van de fysieke staat van voorwerpen	Rijksmuseum, Paleis Het Loo, Het Nieuwe Instituut, Belasting en Douanemuseum Paleis Het Loo, Museum Meermanno, Naturalis Kröller-Müller Museum, Naturalis, Het Scheepvaartmuseum, Zuiderzeemuseum, Rijksakademie van Beeldende Kunst, Het Nieuwe Instituut, Filmmuseum Eye, Museum Bronbeek
Collectiebehoud	Hanteren van streefwaarden voor klimaat- en lichtbeheersing	De onderbouwing van streefwaarden	
Collectiebehoud	Meten van klimaat- en lichtwaarden Maatregelen ter voorkoming en bestrijding van biologische en chemische aantasting Schoonmaken van de collectie	De realisatie van streefwaarden voor klimaatbeheersing Bij 10 musea de depotvoorzieningen De controle op de conditie van voorwerpen	Huis Doorn, Nederlands Openluchtmuseum, Paleis Het Loo, Rijksmuseum, Rijksmuseum Twenthe, Rijksmuseum van Oudheden, Nationaal Museum van Wereldculturen, Slot Loevestein, Filmmuseum Eye, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Veiligheidszorg	Het treffen van veiligheidsmaatregelen Het beschikken over een collectiehulpverleningsplan Het registreren van incidenten met de collectie	Het aantoonbaar beschikken over een actuele risicoanalyse Bij 3 musea het vaststellen van een actueel collectiehulpverleningsplan Het houden van calamiteitenoefeningen gericht op de collectie	Nationaal Militair Museum, Museum Bronbeek, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (locatie Jachthuis St.Hubertus)
Toegankelijkheid collectie	De fysieke presentatie door tijdelijke tentoonstellingen en bruikleenbeleid De digitale toegankelijkheid van de collectie op internet	Bij 9 musea[12] een verdere toename van de digitale toegankelijkheid op internet	Belasting en Douanemuseum, Kröller-Müller Museum, Museum De Gevangenpoort, Paleis Het Loo, Naturalis, Het Nieuwe Instituut, Nederlands Openluchtmuseum, Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, Zuiderzeemuseum
Administratieve organisatie	Taken en verantwoordelijkheden in de organisatie	Volledige en actuele procedures voor de uitvoering van het collectiebeheer	

Bijlage 4
Overzicht geïnspecteerde instanties en instellingen

	Museale beheerders
	Ministerie van OCW
1	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
	Depot Rijswijk, Jachthuis St.Hubertus, Witsenhuis [13]
	Maritiem depot Lelystad
2	Museum Boerhaave
3	Museum Catharijneconvent
4	Museum De Gevangenpoort
5	Museum Huis Doorn
6	Kröller-Müller Museum
7	Mauritshuis
8	Museum Meermanno
9	Muiderslot
10	Naturalis
11	Nederlands Openluchtmuseum
12	Het Scheepvaartmuseum
13	Paleis Het Loo
14	Rijksmuseum
15	Rijksmuseum Twenthe
16	Rijksmuseum van Oudheden
17	Nationaal Museum van Wereldculturen [14]
18	Slot Loevestein
19	Van Goghmuseum/Museum Mesdag
20	Zuiderzeemuseum
21	Rijksakademie van Beeldende Kunsten
22	Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie
23	Het Nieuwe Instituut
24	Filmmuseum Eye
	Ministerie van Defensie
25	Nationaal Militair Museum [14]
26	Marinemuseum
27	Mariniersmuseum
28	Museum Bronbeek
	Ministerie van Financiën
29	Belasting en Douanemuseum

	Niet-museale beheerders
	Ministeries en buitendiensten
1	Ministerie van Algemene Zaken
2	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
	2 buitendiensten
3	Ministerie van Buitenlandse Zaken
	77 buitenlandse posten
4	Ministerie van Defensie
	9 buitendiensten
5	Ministerie van Economische Zaken
	1 buitendienst
6	Ministerie van Financiën
7	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
	1 buitendienst
8	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
	6 buitendiensten
9	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
10	Ministerie van Veiligheid en Justitie
	13 buitendiensten
11	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
	5 buitendiensten
	Colleges van staat
1	Eerste Kamer der Staten-Generaal
2	Tweede Kamer der Staten-Generaal
3	Algemene Rekenkamer
4	Raad van State
5	Nationale Ombudsman
6	Kabinet van de Gouverneur van Curaçao
7	Kabinet der Koning
8	Kanselarij der Nederlandse Orden

Bijlage 5
Verklaring eindnoten

1 Cultuurgoederen waarvan de staat weliswaar geen eigenaar is, maar waarvoor de minister van OCW voor het museale beheer in het verleden met de beherende instelling een beheersovereenkomst heeft gesloten. Voorbeelden van dergelijke cultuurgoederen zijn de collectie schilderijen van Van Gogh in het Van Gogh Museum en de collectie van het Scheepvaartmuseum.

2 Deze aantallen zijn gebaseerd op de in de periode 2011-2015 uitgevoerde inspecties.

3 Het Nationaal Museum van Wereldculturen is ontstaan in 2014 door een fusie van het Rijksmuseum Volkenkunde, het Tropenmuseum en het Afrikamuseum.

4 De relatieve vochtigheid is de verhouding die aangeeft hoeveel waterdamp lucht bevat ten opzichte van de maximale hoeveelheid waterdamp die de lucht kan bevatten.

5 Temperatuur 16-18°C en relatieve vochtigheid van 48-55% voor de meest voorkomende collecties uit gemengde materialen.

6 Beleidsbrief Veiligheid voor Collecties (Kamerstuk 29314 nr. 12, vergaderjaar 2004-2005) en Evaluatie veiligheidsmaatregelen bij cultureel erfgoed- instellingen (Kamerstuk 31482 nr. 73, vergaderjaar 2010-2011).

7 Deelrapport 1: De staat van de rijkscollectie bij departementen en colleges (2012).

8 Deelrapport 2: De staat van de rijkscollectie bij buitenlandse posten en buitendiensten (2013).

9 De visitatiecommissie is een onafhankelijke commissie die in opdracht van de minister van OCW in de periode 2008-2012 een externe kwaliteitsbeoordeling heeft uitgevoerd bij de VRM-musea.
Het Museumregister is een register van museale instellingen die aantoonbaar voldoen aan criteria die zijn vastgelegd in de Museumnorm. Het beheer van het Museumregister wordt uitgevoerd door de onafhankelijke Stichting Museumregister Nederland.

10 Bijvoorbeeld de Museumnorm van het Museumregister en handreiking Spectrum-N voor het collectiebeheer.

11 Niet bij alle verbeterpunten zijn de betreffende musea vermeld. In dat geval geldt het verbeterpunt voor een groot deel van de musea.

12 Bron: Monitor Erfgoedinspectie 2013-2014.

13 De RCE is verantwoordelijk voor het beheer van de collecties van het Jachthuis Sint Hubertus en het Witsenhuis. Het depot Rijkswijk is belast met dit beheer.

14 Sinds juli 2014 maken het Nationaal Militair Museum, het Marinemuseum en het Mariniersmuseum deel uit van de Koninklijke Stichting Defensiemusea.

4000Series
20.0
36.4

Colofon

Erfgoedinspectie
Rijnstraat 50
Postbus 16478
2500 BL Den Haag
Tel: 070 4124012
E: info@erfgoedinspectie.nl
www.erfgoedinspectie.nl

ISBN 978-90-821685-5-6

Den Haag, april 2016

Missie

Met alert en proportioneel toezicht brengt de Erfgoedinspectie het behoud (en beheer) van cultureel erfgoed en overheidsinformatie naar het gewenste kwaliteitsniveau met het oog op de duurzame toegankelijkheid en beschikbaarheid.

Visie

De inspectie vindt dat een goed functionerende interne systematische kwaliteitszorg bijdraagt aan een betere naleving van wet- en regelgeving. Zij ziet daar een eigen verantwoordelijkheid voor organisaties en stimuleert een systematische kwaliteitszorg bij de organisaties. In haar optreden is de inspectie zacht waar het kan en hard waar het moet en treedt zij zo nodig op.